

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Kullanımının Öğrencilerin Empatik Eğilimlerine Etkisi

Yahya AKYOL¹

Özet

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimlerine etkisini tespit etmektir. Araştırma 2010-2011 öğretim yılında Manisa İli Demirci İlçesi Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda gerçekleştirilmiştir. Araştırma deney ve kontrol grubu olmak üzere toplam 34 öğrenci ile üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesinde ve sonrasında her iki gruba 20 maddeden oluşan Dökmen (1988) tarafından geliştirilen "Empatik Eğilim Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS 17.0 istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak alınmıştır. Çocuk edebiyatı konuları ile ilişkilendirilerek öğretim yapılan deney grubu ile geleneksel öğretimin yapıldığı kontrol grubunun puanları karşılaştırıldığında empatik eğilim ölçeğine göre son test puanlarında deney grubunun lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet değişkeninde son testte kız öğrencilerin lehine anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, çocuk edebiyatı, empatik eğilim.

The Use of Children's Literature Works in Teaching Social Studies to The Effect on Student's Empathic Tendency

Abstract

The aim of this research is to identify the effect of the use of children's literature works in social studies on student's empathic tendency. The research was conducted in Cumhuriyet Primary School in Demirci/Manisa in 2010-2011 academic year. The research was carried out with 34 students in total as an experiment group and a control group. The scale of emphatic tendency consisting of 20 items has been applied to both of the groups at the end of implication. The collected data has been analysed through SPSS 17.0 statistical package. t-test and analysis of variance (ANOVA) have been used. The signifance level has been obtained as $p < .05$ in the analysis. A significiant difference has been identified on behalf of the experiment group when t-test point of the control group having been taught traditionally and experiment group having been taught the children literature objects were compared. Furthermore, it has been identified that there has been a significiant difference on behalf of female students in the last test in gender variable.

Keywords: Social studies, children's literature, emphatic tendency.

¹ Doktora Öğrencisi, Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eğitimin amacı bireyde istendik davranışlar oluşturmaktır. Bu davranışları oluşturmadaki amaçlardan biri de bireyi sosyal hayatın içine katabilmektir. Bu nedenle eğitim programlarına dâhil edilen herhangi bir dersin sosyal hayatta karşılığının olması önemlidir. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler dersi sosyal hayatta en fazla karşılık bulabilen derslerden biridir. Örneğin 7. sınıf sosyal bilgiler dersindeki konulara bakıldığında kazanımlardan birinin: “Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.” şeklinde olduğu görülür (MEB, 2015, s.38).

Sosyal bilgiler dersinin, toplumun yıllarca kendi içinde oluşturduğu birikimleri öğrenciye aktarmak, toplum içinde ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmek, iyi ve etkili vatandaş yetiştirmek gibi çok önemli görevleri vardır. Bu anlamda sosyal bilgiler dersi gerçek hayatta karşılığı olan bir derstir (Aykaç ve Adıgüzel, 2011, s.304). 2005 yılında uygulanmaya konulan sosyal bilgiler eğitimi programına göre sosyal bilgiler öğretiminin sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlıktan ibaret olmadığı ortaya konulmuştur (Keçe ve Merey, 2011, s. 117). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin diğer başka disiplinlerle de ilişki kurması gerekmektedir. Bu disiplinler ekonomi, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji ve hukuktur (Bilgili, 2008, s.33). Ayrıca edebiyat da bu disiplinlere dâhil edilebilir (Tekgöz, 2005, s.78). Edebiyatın bir alt dalı olarak çocuk edebiyatı ürünleri de sosyal bilgiler eğitimini daha etkili hale getirmek için kullanılabilir.

Sosyal bilgiler programın evrensel ve ulusal hedeflerine baktığımız zaman öğrenenlere çeşitli bilgiler kazandırma yanında, çok çeşitli becerilerin de gelişmesinin amaçlandığı dikkat çekmektedir. Öngörülen temel becerilerin bazıları şunlardır: eleştirel düşünme becerisi, problem çözme becerisi, gözlem becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, empati becerisi vb. (MEB, 2005).

Bahsedilen becerilerin kazanılmış, geliştirilmiş ve gerçek hayata aktarılmış olması gerekmektedir. Ayrıca öğrencileri etkin öğrenme konusunda desteklemelidir. Bunun yanı sıra programda her sınıf için ayrı ayrı var olan öğrenme alanları dikkate alınarak beceriler “doğrudan aktarılacak beceri” başlığında toplanmıştır (Safran, 2009, s.21).

Bir ders olarak sosyal bilgiler üst düzey düşünme becerilerine sahip bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. İletişim ve empati özellikleri açısından farklı süreçlerdir (Gelen, 2011, s.87). Sosyal bilgiler programında da empati ve iletişim becerileri çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (MEB, 2005).

Günümüz eğitim sistemi düşünce becerisi gelişmiş bireyleri topluma kazandırmayı hedeflemektedir. Bu yüzden kazandırılan beceriler önem arz eder. Sosyal bilgiler dersinin temel eğitimdeki görevini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için yöntem ve teknik konusunda hassas olunmalıdır (Çelikkaya, 2011, s.972).

Ayrıca bu yöntem ve tekniklerin dışında hangi değişkenlerin öğrencilere becerilerin kazandırılmasında etkili olduğu araştırma konusu olmalıdır. Örneğin empati becerisinin kazanılmasında öğrencinin kendine ait bir çalışma odasının olup olmaması, beslediği bir evcil hayvanın olup olmaması, ailesinin çekirdek aile ya da geniş bir aile olmaması, daha önce geçirdiği ağır bir hastalığın olup olmaması, velinin düzenli bir işinin olup olmaması, kardeş sayısı etkili olabilir (Aydn, 1996, s.5).

Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı

Sosyal bilgiler dersi, bireyin yaşamında karşısına çıkacak olan çeşitli sorulara en uygun cevabı verebilmesi için bireyi hayata hazırlamayı, ona hayatın içinden olaylarla bu olaylardan

nasıl ders alması gerektiğini, sosyal insan ve vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını hatırlatır, öğretir (Sönmez, 1999, s.20).

Sosyal bilgiler dersinde yukarıda belirtilen nitelikleri öğrenciye kazandırırken yalnızca klasik yöntemleri kullanmamalıdır. Sosyal bilgiler dersinin öğretimi yalnızca kitaptan okuyarak veya konuşarak yapılmamalıdır. Sosyal bilgiler dersinde son yıllarda gezi gözlem, otantik öğrenme, bilgisayar destekli öğretim, edebiyat temelli öğretim gibi yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlere ek olarak çocuk edebiyatı metinleri de kullanılarak sosyal bilgiler dersi zenginleştirilebilir (Kan, 2006, s.541).

Sever (2010, s.16) çocuk edebiyatını tanımlarken çocukluğun erken dönemlerinden başladığına ve çocukların anlama düzeyine uygun olarak tasarlandığına dikkat çekmiştir.

Edebiyatın doğasında güzeli aramak vardır. Çocukların dünyasını da düşündüğümüzde çoğu zaman bir iyimserlik ve mutluluğun hâkim olduğu bir ruh hali görülür. İşte bu noktada çocukların bu ruh halini gençlik dönemlerine başarıyla aktarabilmeleri için bir anlamda bir destekçi ya da bir yardımcı unsur olarak çocuk edebiyatı ortaya çıkar. Edebi eserlerin insanların hoş vakit geçirmelerini sağlayan bir yönünün de olduğunu düşündüğümüzde çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencileri eğlendirirken bilgilendiren, değerler hakkında farkındalık kazandıran bir işleve de sahip olduğu söylenebilir. Çocuk edebiyatının bu ilgi çekici yönünü farklı disiplinlerin eğitiminde kullanmak mümkündür. Örneğin, sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin gözünde daha ilgi çekici hale getirebilmek için çocuk edebiyatı ürünleri kullanılabilir. Bu tür bir kullanım dersi daha etkili hale getirebilir.

Sosyal bilgiler programı aktif, üretken ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu özelliklere sahip bir vatandaşın edinmesi gereken en önemli becerilerden biri empati becerisidir. Çünkü kendini karşısındaki kişinin yerine koyup onun ne hissettiğini anlamaya çalışmayan bir kişinin bireysel ilişkileri sorunlu olur. Bireyleri arasında çok fazla sorun olan bir toplumda aktif, üretken ve sorumluluk sahibi vatandaşların yetiştirilmesi zorlaşır.

Bu nedenle sosyal bilgiler programının beceriler bölümünde yer alan empati becerisinin öğrencilere nasıl kazandırılacağı önem kazanmaktadır. Bugüne kadar uygulanan yöntem ve tekniklerin dışında yeni yöntem ve tekniklerin tespit edilmesi program hazırlayıcıların işini kolaylaştıracaktır. Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı öğrencilere empati becerisi kazandırmada ve empatik eğilim düzeyleri üzerinde olumlu etkisi olan yeni ve etkili bir yöntem olabileceği düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretiminin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesi

Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemleriyle birlikte ülkemizde ilk örnekleri görülmeye başlayan çocuk edebiyatı ilk kez ciddi bir şekilde 1953 programında kendine yer bulmuştur (Demircan, 2007, s.23). Ancak bu tarihten sonra ciddiye alınmaya başlanan çocuk edebiyatı daha sonraki süreçte hızlı bir gelişme gösterememiştir. Bugün bile üniversitelerde çocuk edebiyatı kürsüsü yoktur (Çıkkı, 2005, s.93). Ortaokul düzeyinde çocuk edebiyatına gereken ilgiyi göstermenin kuşkusuz en güzel yolu onu Türkçe Öğretim Programında daha etkin hale getirmektir. Fakat disiplinlerarası bir yaklaşımla bakarsak çocuk edebiyatı metinlerinin sosyal bilgiler dersinde de kullanılabileceğini görürüz.

Yapılan bazı araştırmalarda; tarihi roman, destan, fıkra, atasözü, masal, hikaye, menkıbe, efsane, tarih konulu tiyatro, belgesel ve film gibi materyallerin sosyal bilgiler dersinin tarih konularının öğretiminde etkili olduğu tespit edilmiştir (Akkuş, 2007, s.35). Aynı zamanda şiir, bilmece, deneme, yaşam öyküsü, tekerleme, fabl ve türkü gibi türler de sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek materyallerdir (Tekgöz, 2005, s.80).

Son yıllarda kullanılan ders kitapları yapılandırmacı yaklaşımla hazırlandığı için ders kitapları hazırlanırken düz bir metin kullanmak yerine öğrencinin dikkatini daha çok çekecek edebi ürünlerin kullanıldığı görülmektedir (Oruç, 2009, s.220). Bireyin iyi bir vatandaş olabilmesi için gerekli becerileri edinmesi, değerleri kazanması gerekir. Bu kazanımların sağlanması için etkili bir sosyal bilgiler öğretimi gerekmektedir. Bu etkili sosyal bilgiler öğretiminin geçmişte uygulanan birkaç görselle birlikte düz bir metin kullanılması gibi yöntemlerle gerçekleştirilmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu açıdan yeni ve öğrencinin dikkatini çekebilecek yöntemler geliştirilmelidir. Örneğin, bunun için hikayeler uygun olabilir (Demir ve Akengin, 2012, s.75). Aynı zamanda tarihi şahsiyetler söz konusu olduğunda biyografilerin de kullanılabilirliği söz konusudur (Oruç ve Erdem, 2010, s. 15).

Yukarıda sayılan destan, fıkra, atasözü, masal, hikaye, efsane, şiir, bilmece, tekerleme ve fabl gibi türler çocuk edebiyatı kapsamı içine alınabilecek türlerdir. Bu açıdan bakıldığında çocuk edebiyatı ürünleri etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için kullanılabilir.

Sosyal bilgiler öğretiminin öğrencilerin empati gelişimi açısından önemi

Bireylerin toplum hayatındaki sıkıntılarını çözebilmeleri açısından empatinin önemi büyüktür. Bireyler çevreleriyle olan ilişkilerinde çatışma ve problemlerden uzak durup yapıcı bir tavır sergileyebilmeleri için empatiye ihtiyaç duyarlar (Şahin ve Akbaba, 2010, s.339). Empati, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesidir (Rogers,1983; akt, Dökmen, 1988, s.158).

Ağırman'a (2006, s.28) göre empati kuracak kişi öncelikle kendisine değer veren kendisini seven bir kişi olmalıdır. Ayrıca empati kuracak kişinin başkalarına da saygısı olmalıdır. Ağırman (2006), empati konusunda bir diğer önemli hususun ise ilahi kaynaklı değerlere saygı göstermek olduğunu belirtmiştir.

Günümüzde hayatın çeşitli sahalarında başarıyı yakalamak diğer insanlara gösterdiğimiz hoşgörüyle, saygıyla ve onlarla yaşadığımız çatışmalara yapıcı bir çözüm bulmakla gerçekleşir. Hoşgörülü, saygılı olmanın ve yapıcı bir çözüm üretmenin yolu ise empatik tutumun gelişmesiyle gerçekleşebilir. Akademik olarak iyi yetişmiş bir öğrencinin sosyal hayatta da başarılı olabilmesi empatik tutum geliştirmesi ile mümkün olur (Pala, 2008, s.16).

Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından birisi etkili ve iyi bir vatandaş yetiştirmektir. Gelecekte iyi ve etkili bir vatandaş olacak bireyin ders kitaplarındaki bilgileri ezberleyerek bu işi başarması beklenemez. Özellikle sosyal bilgiler dersinin tarihle ilgili bölümlerindeki savaşların, antlaşmaların tarihlerini yerlerini ezberlemeleri günü kurtarmak adına sadece o dersten geçmelerine yarayacak bir yöntemdir. Fakat bu öğrencileri çevresindeki insanları anlayan, onlarla olan ilişkilerinde problem yaşamayan bireyler haline getirmeyecektir.

Karşılaştığı her sorunda yapıcı bir çözüm üretmeye çalışan, hoşgörülü, saygılı bireyler yetiştirmek öncelikle sosyal bilgiler dersinin görevidir. Bu açıdan sosyal bilgiler dersi iyi vatandaş adı altında belirtilen kişileri yetiştirebilmek için yeni yöntem ve tekniklerle donatılmalıdır. Özellikle ders kitaplarına öğrencilerdeki empatik tutumu geliştirecek çeşitli metinler konulmalıdır.

Sosyal bilgiler konularını oluşturan alt disiplinlerden biri olan tarih eğitimi üzerine yapılan çalışmalarda, tarih öğretiminde hatırat türünün kullanımının öğrencilerin empati becerisi edinmelerini sağladığı görülmüştür (Altıkulaç ve Gökçaya, 2014, s.23). Benzer şekilde

çocuk edebiyatı da dahil olmak üzere edebiyatın diğer alanlarının da öğrencilerin empati becerisi üzerindeki etkileri araştırılmalıdır.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimlerine etkisini tespit etmektir. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, çalışma odasına sahip olup olmama değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, evcil hayvan sahip olup olmama değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, aile yapısı değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, geçirdiği hastalık değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, babanın düzenli bir işi olması değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?
- Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı, kardeş sayısı değişkenine göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerini farklılaştırmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırmanın modeli

Deneyel araştırmalarda denenmek istenen durum için bir deney grubu, bir de kontrol grubu belirlenir (Karasar, 2009, s.87). Araştırmacının kontrolünde önce ön test uygulanır, daha sonra da deney grubuna ve kontrol grubuna önceden hazırlanan planlar dâhilinde uygulama yapılır. Uygulamaların bitiminde son test uygulanır. Böylelikle araştırmacı denemek istediği bir durumu gerçekleştirir, durumun etkilerini görür ve değerlendirir. Deneme modelindeki araştırmalar olay hakkında sebep sonuç ilişkisi kurmada daha başarılıdır.

Bu araştırma, ön test-son test kontrol gruplu deneme modelindedir. Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimlerini geliştirip geliştirmediği sınımlanmıştır.

Bu araştırmada hem uygulanan yöntemin hem uygulanan yöntemle birlikte bağımsız değişkenlerin (cinsiyet, kendi çalışma odasının var olup olmaması, beslediği hayvanın olup olmaması, babanın düzenli bir işinin olup olmaması, ailenin yapısı, kardeş sayısı ve geçirmiş olduğu hastalık olup olmaması) empatik eğilimine katkıda bulunup bulunmadığı sınıanmıştır. Araştırmada deney grubuna ve kontrol grubuna empatik eğilim ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Uygulama süreci 9 hafta sürmüş kontrol grubunda dersler geleneksel yöntemlerle işlenmiştir. Deney grubunda ise çocuk edebiyatı ürünleri kullanılarak işlenmiştir. Kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerinin kazanımlara uygun olmasına dikkat edilmiştir.

Çalışma grubu

Bu araştırmada örneklem belirlenirken tabakalı örneklem seçimi yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme, örnekleme hatalarını azaltarak daha yüksek bir temsil yeteneğine sahip örneklemler oluşturmak için kullanılır. Bu örnekleme tekniği, daha küçük bir örneklem grubu ve daha düşük bir maliyetle çok daha yüksek bir kesinliğe ulaşma olanağı sağlayan bir tekniktir. Bu teknikte, örneklem seçilmeden önce evren bazı alt tabakalara ayrılır, sonra da örnekler bu tabakalardan seçilir. Bir araştırma evrenini tabakalarına ayırmak için cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum, ikamet edilen yer ve not ortalamaları gibi ölçütler kullanılabilir.

Bu araştırmanın çalışma grubunu Manisa ili, Demirci ilçesinde bulunan Cumhuriyet İlköğretim Okulu oluşturmaktadır. Araştırma örneklem olarak, Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nun 7. sınıf öğrencilerinden 34 kişi seçilmiştir. Deney ve kontrol gruplarına öğrenci ataması yapılırken öğrencilerin bir önceki yıldaki aldıkları sosyal bilgiler dersi not ortalamaları dikkate alınmıştır. Öğrenciler, bir önceki yıl sosyal bilgiler dersinden 100 üzerinden aldıkları notlara göre en yüksek not alan öğrenciden en düşük not alan öğrenciye doğru sıralanmıştır. Sıralama yapılırken öğrencilere kodlar atanmıştır. Böylelikle bu sıralamada öğrencinin ad, soyad, cinsiyet ve sınıf bilgilerine yer verilmemiştir. Bu işlemlerden sonra öğrenciler, iki grubun not ortalamasını eşitleyecek şekilde gruplara dağıtılmıştır.

Verilerin toplanması

Uygulama öncesinde ve sonrasında her iki gruba 20 maddeden oluşan Empatik Eğilim Ölçeği uygulanmıştır. Dersler deney grubunda çocuk edebiyatı ürünleri kullanılarak, kontrol grubunda ise geleneksel yöntemlerle işlenmiştir.

Dökmen (1988, s.162) tarafından geliştirilen Empatik Eğilim Ölçeğinin amacı; kişilerin günlük yaşamında empati kurma eğilimlerini ölçmektir. Likert türü bir ölçek olarak hazırlanan ve 20 maddeden oluşan Empatik Eğilim Ölçeğinin maddelerinin yaklaşık yarısı, bireylerin evet deme eğilimlerini önlemek için negatif yazılmıştır. Bireylerden her bir maddenin yanındaki 1'den 5'e kadar olan sayılardan birisi işaretleyerek o maddedeki görüşe ne ölçüde katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bireylerin maddeleri okuduktan sonra işaretledikleri sayılar o maddeye ilişkin puanları oluşturmaktadır. Negatif yazılmış maddeler tersten puanlanmakta tamamen uyguna 1, tamamen aykırıya ise 5 puan verilmektedir. Puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğu, düşük olması ise empatik eğilimin düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Empatik Eğilim Ölçeği, 20 sorudan oluşan 5'li likert tipindedir. Empatik Eğilim Ölçeğinde, bireylerden maddeleri okuyup, maddelerin kendileri için ne kadar geçerli olduğuna, "Tamamen Uygun" dan "Tamamen Aykırı" ya uzanan bir dereceleme üzerine işaretleme yapmaları istenmiştir. Ölçekte insanların günlük yaşamda ortaya koyabilecekleri bir takım davranışlar sıralanmıştır. Her bir maddeyi okuduktan sonra eğer o maddede ifade edilen durum size "Tamamen Uygun" ise 5'in üzerini, "Oldukça Uygun" ise 4'ün üzerini, "Oldukça Aykırı"

ise 2'nin üzerini, "Tamamen Aykırı" ise 1'in üzerini, eğer karar vermekte zorluk çekiyorsanız "Kararsızım" 3'ün üzerini (x) işaretiyle işaretleyin, şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

Empatik Eğilim Ölçeği, Dökmen (1988, s.162) tarafından 70 kişilik bir öğrenci grubuna üç hafta arayla iki defa uygulanmış, bu iki uygulamadan elde edilen testin tekrarı güvenilirlik katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Testi yarılama yöntemiyle öğrencilerin ölçeğin tek ve çift maddelerinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayısı ise .81'dir.

Bu araştırma kapsamında araştırmacı tarafından ölçeğin güvenilirliği test tekrar test yöntemi ile incelenmiş, ölçek 100 kişilik bir öğrenci grubuna 15 gün ara ile uygulanmıştır. İki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki korelasyon .78 bulunmuştur.

Geçerlik çalışması için Empatik Eğilim Ölçeği ve Edwards Kişilik Tercih Envanteri'nin "Duyguları Anlama" bölümü arasındaki ilişkiye bakılmış ve .68 düzeyinde bir korelasyon bulunmuştur (Dökmen, 1988, s.162).

Verilerin analizi

Verilerin analizi sürecinde hangi testlerin kullanılacağına karar verebilmek amacıyla öncelikle deney ve kontrol gruplarında bulunan bireylerin Empatik Eğilim Ölçeği ön test uygulamalarından elde ettikleri puanların parametrik testlerin temel varsayımlarını karşılayıp karşılamadıkları incelenmiştir. Öncelikle deney ve kontrol grubunda yer alan bireylerin empati düzeyleri açısından birbirlerine denk olup olmadıklarını saptamak için varyansların homojenliği incelenmiştir. Yapılan Levene testi sonucuna (.615) göre verilerin homojen dağılıma sahip olduğu görülmüştür ($p>.05$). Ardından normallik sınaması için Kolmogrov-Smirnov Testi yapılmış ve sonuçta (.20) verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($p>.05$). Deney ve kontrol gruplarında bulunan bireylerin, empati ön test ölçümlerine yönelik yapılan homojenlik ve normallik testlerinden elde edilen sonuçlar birlikte ele alınarak araştırmada parametrik testlerin kullanılabilmesine karar verilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS 17.0 istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Bağımsız gruplar t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Verilerin analizinde önem düzeyi .05 olarak belirlenmiştir. Ortalamalar arasında fark olup olmadığı t-testi ile sınıanmıştır. Saptanan değişkenlerde varyans analizinin sonuçlarının anlamlı çıkması durumunda, hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu belirlemek için Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde deneysel süreçteki uygulanan yöntemin empatik eğilime etkisine dair bulgu ve sonuçlara yer verilmiştir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan deneklerin empatik eğilim düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi tapılmış ve ön test-son test puan ortalamaları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. *Deney ve kontrol gruplarının ön test son test puan ortalamaları*

Empati	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Deney grubu ön test	17	3.70	0.41	2.30	33	.461
Kontrol grubu ön test	17	3.36	0.47			
Deney grubu son test	17	4.00	0.35	6.01	31	.000
Kontrol grubu son test	17	3.17	0.44			

Tablo 1’de görüldüğü gibi deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ön test puan ortalamaları bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(33)=2.30; p>.05]. Bu bulgu, deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin araştırma öncesinde farklı olmadığını göstermektedir. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin son test puan ortalamaları bakımından ise deney grubu lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bu bulgudan hareketle sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan deneklerin empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve ön test-son test puan ortalamaları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. *Deney ve kontrol gruplarının kendi aralarında ön test-son test karşılaştırmalarının puan ortalamaları*

Empati	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Deney grubu ön test	17	3.36	0.47	1.17	32	0.250
Deney grubu son test	17	3.18	0.44			
Kontrol grubu ön test	17	3.70	0.41	-2.28	32	0.030
Kontrol grubu son test	17	4.00	0.35			

Tablo 2’de görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ön test son test karşılaştırmalarının puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermektedir [t(32)=-2.28; p<.05]. Kontrol grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ön test son test karşılaştırmalarının puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir [t(32)=1.17; p>.05]. Bu bulgudan hareketle sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Alt problemlere ilişkin bulgu ve yorumlar

Aşağıda alt problemlere ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Alt problemler cinsiyet, kendi çalışma odasının var olup olmaması, beslediği hayvanın olup olmaması, babanın düzenli bir işinin olup olmaması, ailenin yapısı, kardeş sayısı ve geçirmiş olduğu hastalık olup olmaması değişkenleri üzerinden belirlenmiştir.

Birinci alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin cinsiyet değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Deney grubu öğrencilerinin cinsiyete göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Kız	6	4.28	.31	1.17	32	0.250
Erkek	11	3.85	.27			

Tablo 3'te görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermektedir [$t(15)=2.94$; $p<.05$]. Bu bulgudan hareketle sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının kız öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri üzerinde erkek öğrencilere göre daha fazla olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

İkinci alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin kendi çalışma odasının olup olmaması değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Deney grubu öğrencilerinin kendi çalışma odasının olup olmamasına göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Çalışma odası	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Var	9	4.01	.40	.14	15	.890
Yok	8	3.99	.30			

Tablo 4'te görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin kendi çalışma Odasının Olup Olmaması değişkenine göre puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir [$t(15)=.14$; $p>.05$]. Bu bulgudan öğrencilerin kendi çalışma odasının olup olmamasının herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Üçüncü alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin beslediği hayvanın olup olmaması değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Deney grubu öğrencilerinin beslediği hayvanın olup olmamasına göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Çalışma odası	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Var	9	4.03	.40	.41	15	.688
Yok	8	3.96	.30			

Tablo 5'te görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin beslediği hayvanın olup olmaması değişkenine göre puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir [$t(15)=.41$; $p>.05$]. Bu bulgudan öğrencilerin beslediği hayvanın olup olmamasının herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Dördüncü alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin ailenin yapısı değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Deney grubu öğrencilerinin aile yapısına göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Aile yapısı	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Çekirdek	13	3.98	.39	-.40	15	.694
Geniş	4	4.06	.13			

Tablo 6'da görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin aile yapısı değişkenine göre puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir [$t(15)=-.40$; $p>.05$]. Bu bulgudan öğrencilerin aile yapısının herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Beşinci alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin hastalık geçirip geçirmemesi değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Deney grubu öğrencilerinin geçirmiş olduğu hastalık olup olmamasına göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Hastalık	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Geçirmiş	8	4.07	.28	.76	15	.458
Geçirmemiş	9	3.94	.40			

Tablo 7'de görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin geçirmiş olduğu hastalık olup olmamasına değişkenine göre puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir [$t(15)=.76$; $p>.05$]. Bu bulgudan öğrencilerin geçirmiş olduğu hastalık olup olmamasının herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Altıncı alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin babanın düzenli bir işi olup olmaması değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Deney grubu öğrencilerinin babanın düzenli bir işi olup olmamasına göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Baba çalışma	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
Evet	14	3.95	.34	-1.66	14	.119
Hayır	3	4.38	.25			

Tablo 8'de görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin babanın düzenli bir işi olup olmamasına değişkenine göre puan ortalamaları bakımından

anlamli bir fark göstermemektedir [$t(14)=-1.66$; $p>.05$]. Bu bulgudan öğrencilerin babalarının düzenli bir işi olup olmasının herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Yedinci alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar. Deney grubunda yer alan deneklerin kardeş sayısı değişkenine göre empatik eğilim düzeylerinin kendi içinde farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin t-testi yapılmış ve puan ortalamaları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Deney grubu öğrencilerinin kardeş sayısına göre empatik eğilim sonuçlarının puan ortalamaları

Kardeş sayısı	N	\bar{x}	ss	t	sd	p
1-2	12	3.66	.48	6.01	31	.000
3 ve 3’den fazla	5	4.04	.37			

Tablo 9’da görüldüğü gibi deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermektedir [$t(31)=6.01$; $p<.05$]. Bu bulgudan öğrencilerin kardeş sayılarının herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Empati kişilerarası sağlıklı ilişkiler kurulması noktasında önemli bir kavramdır (Önder & Gülay, 2007, s.21). Bu noktadan hareketle bu çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerinin empati düzeylerine etkisi incelenmiştir. Analizlerin sonucuna göre çocuk edebiyatı empati düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Deney grubunda bulunan katılımcılardan elde edilen değerler ile kontrol grubunda elde edilen değerler karşılaştırıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünleri kullanımının öğrencilerin empati becerilerini arttırmada etkili olduğu ortaya konmuştur.

Deney grubu ön test, kontrol grubu ön test karşılaştırmasına göre empatik eğilim düzeylerinin puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir. Fakat her iki grubun son test karşılaştırmasına bakıldığında empatik eğilim düzeylerinin puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir. Deney grubundaki öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ön test-son test karşılaştırmasına göre empatik eğilim düzeylerinin puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermektedir. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise empatik eğilim düzeyleri ön test-son test karşılaştırmasına göre empatik eğilim düzeylerinin puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark göstermemektedir. Bir başka deyişle sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlar Gökler (2009, s.84)’in *Empatik Eğilim Ölçeğinin İlköğretim Sekizinci Sınıflar İçin Uyarlanması* adlı çalışmadaki bulgular ile örtüşmektedir. Gökler (2009), bu çalışmada *Empatik Eğilim Ölçeği’nin* ortaokul çağındaki çocukların empatik eğilimlerini tespit ederken kullanıldığında olumlu sonuçlar verdiğini, bu nedenle ortaokul çağındaki çocuklar üzerinde yapılacak araştırmalarda kullanılabileceğini belirtmiştir.

Cinsiyete göre bir karşılaştırma yapıldığında ise empatik eğilim düzeylerinin puan ortalamaları bakımından anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalara

bakıldığında ise kız öğrencilerin lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuca kız öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde bir yorumlama yapılabilir. Bu sonuç Rehber'in (2007, s.95) *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi* adlı çalışmasında yer alan bulgularında kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu yönündeki bulguyla örtüşmektedir. Aynı zamanda Kapıkıran'ın (2009, s.81) *Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim ve Kendini Ayarlama Açısından İncelenmesi* adlı çalışmasındaki bulgular da cinsiyet faktörünün bireylerin empatik eğilimleri üzerinde farklılaşma oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan yaptığımız araştırma ile bulguların örtüştüğü görülmektedir.

Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünleri kullanımının cinsiyet, kendi çalışma odasının olup olmaması, beslediği hayvanın olup olmaması, ailenin yapısı, hastalık geçirip geçirmemiş olması, babanın düzenli bir işinin olup olmaması, kardeş sayısı durumlarına göre öğrencilerin empatik eğilim düzeylerine bir etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin empatik eğilimlerini destekleyici çocuk edebiyatı ürünleri kullanılabilir.

Deney grubunda kardeş sayısına göre empatik eğilimlerinde bir farklılaşma görülmüştür. Bu sonuçlara göre kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin empatik eğilimlerinin, az olan öğrencilere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışma odasının olup olmaması, beslediği hayvanın olup olmaması, aile yapısı, hastalık geçirip geçirmemesi, babanın düzenli bir işi olup olmaması gibi değişkenler açısından anlamlı bir farklılaşma olmamıştır. Bu araştırmaya göre bu değişkenlerin öğrencilerin empatik eğilimleri üzerinde bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak çocuklara küçük yaşlardan itibaren empati becerilerinin kazandırılması gerektiği, bunun için de çeşitli derslerde kullanılacak farklı yöntemlerin etkili olabileceği söylenebilir. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretiminde gerek bu çalışmada kullanılan çocuk edebiyatı ürünleri gerekse kullanılabilecek başka edebi ürünler öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri üzerinde etkili olabilir.

Kaynakça

- Ağırman, C. (2006). İdeal bir davranış biçimi olarak empati ve hadislerde empati örnekleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X(2), 23-53.
- Akkuş, Z. (2007). *Tarih öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Altıkulaç, A. & Gökkaya, A. K. (2014). Tarih öğretiminde hatıraların kullanımının tarihsel empati becerisine etkisi. *Turkish Studies*, 9(1), 21-35.
- Aydın, A. (1996). *Empatik becerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aykaç, M. & Adıgüzel, Ö. (2011). Sosyal bilgiler dersinde yaratıcı drammanın yöntem olarak kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 297-314.
- Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal bilgilerin temelleri* (4.Baskı). Ankara: Pegem A Akademi.

- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: Öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çıkla, S. (2005). Tanzimattan günümüze çocuk edebiyatı ve bazı öneriler. *Hece Dergisi*, 19(3), 89-105.
- Demir, S. B. & Akengin, H. (2012). *Hikayelerle sosyal bilgiler öğretimi* (2.Baskı). Ankara: Pegem A Akademi.
- Demircan, C. (2007). Köy enstitüleri eğitim-öğretim programlarında çocuk edebiyatı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 17-26.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 155-190.
- Gelen, İ. (2011). Sosyal bilgiler programındaki düşünme ile ilgili bazı ortak becerilerin kazanılma düzeyinin belirlenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 83-106.
- Gökler, R. (2009). Empatik eğilim ölçeğinin ilköğretim sekizinci sınıflar için uyarlanması. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Araştırma Dergisi*, 5(19), 77-86.
- Kan, Ç. (2006). Etkili sosyal bilgiler öğretimi arayışı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 537-544.
- Kapıkıran, N. A. (2009). Öğretmen adaylarının empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 81-91.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi* (19.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Keçe, M. & Meray, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüziüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- MEB. (2005). *Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2015). *Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal bilgiler 6.sınıf ders kitaplarında edebi ürünler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 9-24.
- Oruç, Ş. & Erdem, R. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 215-229.
- Önder, A. & Gülay, H. (2007). Ebeveyn kabul-red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 13-23.
- Rehber, E. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Safran, M.(2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem-Net Akademi.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat* (5.Baskı). İzmir: Tudem Yayıncılık.

- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: MEB.
- Şahin, M. & Akbaba, S. (2010). İlköğretim okullarında zorbacı davranışın azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 331-342.
- Tekgöz, M. (2005). *İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde edebiyat temelli öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.